poučevanje nadarjenih učencev v osnovni šoli

Mojca
Kukanja Gabrijelčič

Poučevanje nadarjenih učencev v osnovni šoli

Izbrane teme iz družboslovja

Mojca **Kukanja Gabrijelčič**

Koper 2017

Mojca **Kukanja Gabrijelčič**

Poučevanje nadarjenih učencev v osnovni šoli: izbrane teme iz družboslovja
Znanstvena monografija

Knjižnica Ludus, 8 (ISSN 2536-1937)
Urednica zbirke: **Sonja Starc**

Recenzenta: **Danijela Trškan, Dragan Potočnik**
Lektura: **Davorin Dukič**
Platnica: **Tina Cotič**
Tipske strani: **Tilen Žbona**
Prelom in grafična priprava: **Jonatan Vinkler**

Izdala in založila: **Založba Univerze na Primorskem**
Titov trg 4, SI-6000 Koper
Glavni urednik: **Jonatan Vinkler**
Vodja založbe: **Alen Ježovnik**
Koper 2017

ISBN 978-961-7023-59-6
Naklada: **300 izvodov**

© 2017 Založba Univerze na Primorskem

Izdaja je sofinancirana po pogodbi ARRS za sofinanciranje izdajanja znanstvenih monografij v letu 2017.

CIP - Kataložni zapis o publikaciji
Narodna in univerzitetna knjižnica, Ljubljana

37.091.21:159.924-053.5
37.091.3:3

KUKANJA-Gabrijelčič, Mojca
Poučevanje nadarjenih učencev v osnovni šoli : izbrane teme iz družboslovja / Mojca Kukanja Gabrijelčič. - Koper : Založba Univerze na Primorskem, 2017. - (Knjižnica Ludus, ISSN 2536-1937 ; 8)

ISBN 978-961-7023-59-6

293101568

VSEBINA

UVOD 7

NADARJENI UČENCI SO PRIPRAVLJENI NA UČENJE, ALI SMO MI NA NJIH? 11

ODKRIVANJE POSEBNIH SPOSOBNOSTI NADARJENIH UČENCEV 15

EVIDENTIRANJE NADARJENIH UČENCEV V OSNOVNI ŠOLI 19

UČNA DIFERENCIACIJA IN INDIVIDUALIZACIJA PRI DELU Z NADARJENIMI UČENCI 37
- Zagotavljanje ustreznih didaktično-metodičnih pristopov 37

NOTRANJA UČNA DIFERENCIACIJA IN PRIPRAVA INDIVIDUALIZIRANEGA UČNEGA PROGRAMA 41
- Notranja učna diferenciacija 42
- Učna individualizacija in personalizacija (personifikacija) 44

PRIPRAVA UČNO INDIVIDUALIZIRANEGA PROGRAMA (UIP) 49
- Primer izvedbe didaktične diferenciacije 49
- Diferenciacija/individualizacija ciljev 50
- Diferenciacija/individualizacija vsebine 51
- Diferenciacija/individualizacija učnih metod in oblik 53

UČNO INDIVIDUALIZIRAN PROGRAM 55
- Primer priprave učno individualiziranega programa za nadarjenega učenca na področju družboslovja 57

SODOBNE DIDAKTIČNE STRATEGIJE: KAJ IN KAKO PRI DELU Z NADARJENIMI UČENCI? 65
Razvoj zgodovinskega mišljenja 67
Metakognicija in holistično mišljenje 68

SODOBNE DIDAKTIČNE STRATEGIJE PRI POUKU DRUŽBOSLOVJA 71
Projektno učno delo 74
Problemski pouk družboslovja 77
Učenje z odkrivanjem 85
Raziskovalni pouk 88
Avtentični pouk družboslovja 91

USTVARJALNOST IN SPODBUJANJE MISELNIH SPOSOBNOSTI PRI POUKU DRUŽBOSLOVJA 97

RAZVOJ MISELNIH SPOSOBNOSTI 101
Kolo TASC in problemski pouk družboslovja 101
Kritično mišljenje 105
Razvoj ustvarjalnosti in ustvarjalnega mišljenja 110

OSEBNI IZOBRAŽEVALNI NAČRT ZA NADARJENEGA UČENCA V OSNOVNI ŠOLI (OIN PRI POUKU DRUŽBOSLOVJA) 123
Diferenciran učni načrt 124
Diferencirani standardi znanja 133

UČNI PROFIL UČENCA 137

OIN KOT KOMBINACIJA BLOOMOVE IN GARDNERJEVE TEORIJE 145
Pregledni načrt OIN za učno enoto (zgodovina) 147

NAMESTO ZAKLJUČKA: ZA VSE ODLIČNE UČITELJE 173

LITERATURA 175

RECENZIJI 189
I 189
II 190

IMENSKO KAZALO 193

UVOD

Nadarjeni učenci imajo pravico do ustreznih izobraževalnih možnosti, ki bodo izzivalno in stimulativno naravnane ter bodo optimalno razvijale njihove potenciale. Če želimo prispevati k samouresničitvi otrok in mladih ter s tem k razvoju in napredku celotne družbe, moramo stremeti k implementaciji specifičnih učnih programov oz. načrtov, ki bi poleg splošnih vzgojno-izobraževalnih optimalno zadovoljevali intelektualne in osebnostne potrebe visoko sposobnih individuumov. Pri delu z nadarjenimi učenci moramo torej poskrbeti za ustrezen učni načrt, učni model, diferencirane vsebine in učne cilje, višje standarde znanja ter široko paleto izbora didaktično-metodičnih elementov, ki si jih lahko učitelji prilagajajo glede na specifike učnega predmeta.

Še posebej pa to velja za pedagoško področje družboslovja v osnovni šoli, kjer so nadarjeni pogosto prezrti tako na področju identifikacije kot tudi ustrezne edukacije. Družboslovna znanja izpostavljamo, saj lahko za mlade nadarjene predstavljajo temeljno osnovo za njihov bodoči konkurenčni boj v globalizirani, dinamični družbi.

Monografija je primarno namenjena oblikovanju proaktivnega, ustvarjalnega, spodbudnega učnega okolja, ki naj bi spodbujalo konstruktivne učne procese, kjer bodo učenci postajali uresničevalci svojega lastnega spoznavnega procesa. Sodobni učenci so namreč glavni akterji in soustvarjalci vzgojno-izobraževalnega procesa, aktivni prejemniki, izgrajevalci in oblikovalci družboslovnih znanj, ki jih mora učenec nenehno kritično vrednotiti ter osebno izgrajevati (Židan 1991; 2015).

Vendar pa ustreznega učnega okolja ne moremo ustvariti brez ključnih sprememb v vlogi učitelja, ki s strokovnim pedagoškim uravnavanjem pospešuje celostni razvoj učenčevih dispozicij oz. potencialov. Pri tem izpostavljamo predvsem družboslovne učitelje in druge pedagoške delavce, saj izhajamo iz predpostavke, da najvišjo kakovost na področju vzgoje in izobraževanja lahko dosežemo le takrat, ko se učitelji zavedajo svoje temeljne odgovornosti pri poučevanju nadarjenih in talentiranih učencev, poznavanju njihovih sposobnosti in lastnosti ter različnih potreb.

Zato v monografiji prikažemo nekatere konkretne primere *ustrezne pedagoške prakse vzgojno-izobraževalnega dela nadarjenih in talentiranih učencev, s proaktivnim pristopom izobraževanja nadarjenih*, ki se prične z ugotavljanjem realnih potreb in skrbi učenca kot individuuma in ne potreb, ki so odraz zunanjih dražljajev in stimulacij.

Osnovna ideja je torej v problematizaciji področja identifikacije nadpovprečno sposobnih učencev na področju družboslovja v osnovni šoli. Iz formalnih testnih okoliščin bi se namreč morali usmeriti k prepoznavanju in odkrivanju tovrstnih učencev v naravnih okoliščinah (pri šolskih in izvenšolskih dejavnostih). Identifikacijski postopki bi morali poleg klasičnih kriterijev (učnega uspeha, mnenja in ocen učiteljev, tekmovanj, izjemnih dosežkov na drugih področjih, mnenja šolske svetovalne službe, interesnih dejavnosti, testov sposobnosti in ustvarjalnosti) vsebovati tudi druge merske instrumente – specializirane ocenjevalne lestvice za določeno predmetno področje (npr. pouk zgodovine). Poleg slednjih v monografiji predstavljamo tudi vzgojno-izobraževalni model za nadarjene učence, ki izstopajo na družboslovnem področju (tj. program odkrivanja – identifikacijske strategije, diferencirani učni načrti s prilagojenimi standardi znanja, individualizirane učne priprave, diferencirane strategije pouka ipd.). V monografiji izpostavljamo predvsem predmet zgodovina, poleg slednjega pa tudi geografijo in slovenski jezik s književnostjo.

V duhu proaktivnega pristopa, ki se prične v točki razvoja jasnega razumevanja edinstvenih izobraževalnih potreb in teženj nadarjenega otroka kot individuuma, smo zasnovali tudi vsebino monografije, ki je razdeljena na osem različnih poglavij oz. tematskih sklopov.

Poglavja si vsebinskologično sledijo v naslednjem vrstnem redu (1) Opredelitev nekaterih osnovnih pojmov s področja nadarjenosti ter predstavitev nadarjenih učencev na področju družboslovja (s poudarkom na področju zgodovine); (2) Odkrivanje (evidentiranje, identifikacija) nadarjenih pri pouku zgodovine; (3) Priprava učno individualiziranega programa za nadarjene pri družboslovnih predmetih; (4) Prikaz sodobnih didaktičnih strategij; (5) Prikaz nalog in tehnik spodbujanja ustvarjalnega in kritičnega mišljenja na vseh

stopnjah šolanja; (6) Prikaz izdelave osebnega izobraževalnega načrta za nadarjene na družboslovnem področju – OIN; (7) Učno diferencirani in individualizirani pristopov poučevanja (diferenciacija letne učne priprave, učne enote itd.); (8) Prikaz učne diferenciacije glede na taksonomijo kognitivnih ciljev (po Bloomu) in mnogotere vrste inteligentnosti (po Gardnerju).

Obravnava izbranih tem – s *poudarkom na razvoju in spodbujanju nadarjenih učencev pri pouku družboslovja* – je izpostavljena predvsem zaradi specifičnih težav talentov in hkrati pedagoških delavcev, ki z njimi delajo. S tem namenom je znanstvena monografija pisana tudi v poljudni obliki, saj vse razvite države v svetu danes področje nadarjenosti priznavajo za področje posebnega družbenega pomena. Problematika nadarjenosti je tako obravnavana predvsem s humanističnega vidika ter skrbi za zadovoljno in srečno samouresničevanje v življenju.